

mezővásárhelyen és három hatost ér, mint holicai fajansz-ot ad el százhatvan koronáért, hogy azt is becsukná árdrágtásért. Arról sem tudok, hogy a rendőrség akkor, mikor a nagy galíciai menekült-invázió után összefogdosta a gyanus kávéházakban a törött bors- és vöröshagymakereskedőket, hogy akkor razziát tartott volna például a zugrégi-ségkereskedők és álműgyűjtők közt is. Innét van talán, hogy akik akkor az élelmiszer-üzlet sikos talaján elcsúsztak, azóta sorra megnyitották biedermeier-vacakokkal, miska-köpenyekkel és nagyanyám szurtos arcképeivel bőven felszerelt régiségkereskedésüket. De talán most még sem fognak róluk megfeledezni. Azt olvastam az egyik estilapban, hogy törvényjavaslat készül a háborúban elfajult különféle tisztességtelen kereskedelmi szokások megállítására. Ebben a törvénytervezetben semmi esetre sem volna szabad megfeledezni a régiségkereskedelemben elharapózott tisztességtelenségekről sem. Elvégre a törvény arra való, hogy a társadalmat becsapások ellen megvédelmezze és itt nem igen lehet arra hivatkozni, hogy az empire-ágy nem elsődrendű élelmicikk. Akiknek Albertfalván készült empire-ágyat adnak el úgy, mintha az Fontainebleauból került volna oda, azt épp úgy megfejik, annak az árúját épp úgy drágtítják, hamisítják és végeredményben épp úgy kifosztják őt, mintha ugyanezt a cukorral vagy a zsírral szenvedte volna el. És mindenesetre meg kellene fontolni, hogy nem volna e célszerű e régiségkereskedőket valamiféle szakértő hatóság felügyelete alá helyezni, amelynek épp úgy meglegyen a joga, hogy eldobozza a galvano-bronzórákat és a cseh üvegyárák kohóiból tavaly kikerült biedermeier-poharakat, mint ahogy a borvizsgáló-bizottság a csatornába öntetheti a fukszinós vizet. Igaz tisztelettel, híve *Király Kálmán Győr.*

HÁBORÚS VILÁG

HÓSEMLÉK KÍNAI EZÜST ÖRÖKÉGŐK-KEL. Mialatt a magyar parlament a hősök emlékét megörökítő törvényjavaslatot tárgyalta, szerényen és illatosan, mint egy magányos ibolya elhagyott síron, úgy jelent meg a Haza Védelmében Elesett Hősök Emlékét Megörökítő Vállalat körlevelével, melyben „elesett drága véreink emlékére” minden városnak és községnek felajánlja az ő fehér márványtábláit kínai ezüst örökéggökkel, darabját csak hetven koronáért, tiszt uraknak fekete színben aranyos kivitelben száz koronáért. Az ibolyának megtiltani nem lehet, hogy a tavasz fuvallatára meg ne jelenjen, de az

ilyen kegyelethiánák ellen mégis helyes volna a legszigorúbb fellépés, ami talán éppen azon az alapon volna lehetséges, hogy az ilyen hangzatos vállalatok címei magukat a hatóságokat is könnyen tévedésbe ejtik és az Országos Bizottsággal való összetévesztésre alkalmasak. Akár országgyűlési képviselők állnak tehát a hősi üzlet háttérében, akár egyszerű utazó-képviselők, mindenesetre fontos, hogy a vidék minden közigazgatási hatósága, még a legkisebb falu kisbírája is tudomást szerezzen róla, hogy van Budapesten egy országos jellegű, hivatalos hatalommal felruházott s művészek bevonásával alakított testület, mely bárkinek ad ily kegyeleti célokra terveket, költségvetést, útbaigazítást. A Hősök Emlékét Megörökítő Országos Bizottságnak éppen az a célja, hogy a márványtábla-vigéckedésnek, e legalantasabb háborús üzletnek izléstelenségeitől megóvja az országot és ezért a sajtónak és a nyilvánosság minden eszközének minden tudomására jutott kinaezüst-örökéggős emléktábla felajánlása kapcsán rá kell mutatnia az ily emlékek üzleti, hazug immoralitására.

AZ IPARMŰVÉSZET PACIFIZMUSA. A mögött az Anglia mögött, amely karddal és golyóval akarja Németország gazdasági erejét megfojtani, ott van egy kétségkívül kulturáltabb, okosabb társadalmi réteg is, mely a németiség szellemi fegyvereivel, azoknak nagy felkészültségét elsajátítva törekszik az ellenfél világpiaci ábrándjait semmivé tenni. Egy kis füzet juttatja ezt tisztán kifejezésre, mely csupa angol cikket és vitairatot gyűjt egybe az angol lapokból, röpiratokból s bemutatja a német iparművészeti köröknek, hogyan gondolkozik a németek iparművészi szervezettségéről a szigetvilág legjobb esztétikusainak és gazdaságpolitikusainak egy kis csoportja. („Englands Kunstindustrie und der Deutsche Werkbund.“ München, Bruckmann 1916.) Tehát ekként gondolkoznak. Németország megvert bennünket ipari izlése tekintetében. Tőlünk tanulták el a kézművesmunka becses voltát és most ők az erősebbek ebben. Lys Baldry azt mondja: ez azért van, mert ők a művészet és a kereskedelem viszonyát alaposabban tanulmányozták, mint mi és az ő kereskedelmi szervezettségük okosabb, mint a miénk. S ezért jobban meg is felel a modern követelményeknek. Egy másik író szerint azért erősebbek ők, a teutonok, mert az ő tekintetük magára az anyagra irányult s azt igyekeztek minél tökéletesebben feldolgozni. Szó ami szó, a füzet írói egytől egyig érzik, hogy most az angoloknak kell a németeket utánozni, még pedig egyenesen meg is jelölik az utánzás

eszközét: a Werkbundot kell lemásolni. Ők a vállalkozók, művészek és kereskedők szövetségét azért tartják oly erősnek, mert téves hitük szerint a német államhatalom támogatja ezt a szervezetet. S ők meg az angol kormány segédelmét kérik. A valóságban a dolog megfordítva van: a német kormánykörök csak igen kevéssé folynak be a Werkbund érvényesülésébe, míg odaát a kereskedelmi minisztérium nem győzi unszolni az érdekképviselőket ilyesféle szervezkedésre. Hogy a háború kellős közepén 1915 tavaszán az angol kormány az ékszerészek csarnokában a német árucikkek legjavából oktató kiállítást rendezett, hogy ugyanakkor a lipcei vásár mintájára a londoni tavaszi vásárokat intézményesen biztosítják, — mindez nem arra vall-e, hogy a fegyverek háborújának lezárásával egy nemesebb vetélkedés fog megindulni, ötletek, gondolatok fognak kicserélődni és egy új nemzedék fog előtörni, amely azt vallja Sir Macdonald Ramsayval, a szocialista képviselővel, hogy „Németországnak még sok mondanivalója van a világ számára s a világ ezt a mi akaratunk ellenére meg is fogja hallgatni“. E tényekben és e szavakban több megértés és belátás van, mint amennyi gyűlölség a fegyverek ropogása és az újság-cikkek lármája nyomán kél.

FRANCIA-NÉMET MŰVÉSZHÁBORÚ. A fegyverek viaskodása közben már élesedik a békeidők küzdelmeinek harci szerszáma. Franciaország a háború után nemcsak gazdasági háborút akar indítani a németek ellen, hanem művészháborút is. Erre vall legalább egy francia esztétikusnak Vachon Mariusnak egy mostanában megjelent röpirata, melyben azt a meglepő közlést is teszi, hogy a háború előtti években igen nagy mennyiségű német bútor került a francia piacon eladásra. Vachon ennek okát abban látja, hogy a németek nem ragaszkodnak oly görcsösen a multnak megmerevedett hagyományaihoz. De még inkább abban, hogy a nagyipar és a művész ott már megtalálta a módot, ahogyan az olcsó tömegfogyasztás kielégítésében egymásnak segítségére lehetnek. Ennélfogva a legolcsóbb gyártmányoknak is van bizonyos művészetük. Amíg Franciaország meg nem találja a szervezésnek azt a módját, mely a Rajnán túl a tőkét és a művészetet összehozza, addig a művészi ízlésben való fölénye ellenére is alul marad. Ugyanakkor, mikor az angol kormánykörök a kereskedelmi testületek figyelmét a német Werkbundra, mint követendő példára hívják fel, egy másik ellenséges hatalom, a francia, ugyanennek a művészetgazdasági szervezetnek legyűrésére igyek-

szik. A háború vérontásai után talán a termékenyebb művészi erőfeszítések versenyei fognak megszületni az új Európában.

VÁROSSZÉPÍTÉS A HÁBORÚ UTÁN. Rülstringen kis város Németországban Wilhelmshaven közelében. Ez a kis város, melyet eleven ipari élete és vezetőinek okossága leendő nagyvárossá avat, mostanában megbízott egy művészetileg nagyon kiváló hamburgi kertépítőt, Migge Leberechtet, tervezzen amerikai példára egy ötszázezer négyzetméteres parkot gyermekjátsszóterekkel, sport- és szórakozóhelyekkel. Más német városok is javában buzgólkodnak azon, hogy már most előkészítsék a háború után rájuk váró feladatot: dísztereknek valóságos nép- és gyermekkertekké való átalakítását szakértő építészekre bízzák, vagy éppen városrendezési pályázatok hirdetésével igyekeznek megoldani. A hasznos szépség gondolata így gazdagítja a városesztétika fogalomkörét olyan intézményekkel, melyek a régi világban attól távol estek. S mialatt minálunk nagyszerű szónoklatok és összejövetelek történnek az anya- és csecsemővédelem érdekében előkelő hölgyek védnöksége alatt, azalatt a német kommunális politika lassan és biztosan dolgozza ki a városrendezésnek olyan irányát, mely mellett a városi szépítőrekrévések a meddő esztétizálás helyett egészségügyileg fontos területeket juttatnak a háború után legbecselesebb szépségnek: a gyermekeknek.

NÉMET LÖVÉSZÁROK-ÚJSÁGOK. A gyűjtő-élmesség, amely békében a prózai levélbélyegekkal, a szivargyűrűkkel és a cigányvajdák mentegombjaival is beírta, a háborúban természetesen katonai és politikai kuriózumok után futkos és „gyűjtők“ közt most olyan árfolyama van a mozgosítási plakátoknak, mint ezelőtt négy évvel a Deák Ferenc legszebb tajtékpipáinak. E fokozott érdeklődésnek lehet tulajdonítani, hogy főleg a háború első idejéből való lövészárók-újságok és hadifogoly-táborokban szerkesztett könyvatos folyóiratok úgyszólván nyomtalanul eltűntek és a múzeumok is csak igen nagy erőfeszítés árán juthatnak hozzájuk. Pedig — talán mondani is felesleges — ezekben igen fontos népszichológiai adalékok vannak a nagy háború megirandó történelme számára és szinte azt mondhatni: a legbecselesebb kútforrások ezek, a résztvevők feljegyzései. A müncheni híres Piperet Co. könyvkiadó cég azonban a nehézségekkel dacolva is kiadja mindazokat a világháborús „kultúrdokumentumokat,“ amelyeket mint a katonáknak úgy szövegben, mint grafikailag eredeti alkotásait módjában van

összegyűjteni. A fogolytáborok, a német, valamint a külföldi helyek ilyenmű munkái, a karrikaturák, a plakátok, a levelezőlapok, a németellenes propaganda összes eszközei, háborús játékok, háborús gyermekrajzok, az ententebarát kereskedelmi reklámok, babonás jóslatok, amulettek, minden, minden fel fog itt olcsó kötetekben sorakozni, hogy a nagy világ — és nemcsak az unikumok büszke gyűjtői — láthassák: miként élt, érzett, örült, gyűlölt és szenvedett a népszenvedély a világ-háború éveiben. Már az első megjelent kötet, mely a német lövészárók- és katonaujságok lapjait, verseit, tréfáit, rejtvényeit, mulatságos és oktató szövegeit gyűjti össze, megragadó képeskönyve a katonák életének. A humor és a nagy sorstragédiában való megnyugvás derüje árad széjjel lapjain. Nincs panasz, nincs faji gyűlölködés a német katonaujság hasábjain, még csak maró gúny sincs, csak mély emberi érzések és a közös sorsba való behelyezkedés. Ismeretlen rajz tehetségek, a civiléletben felfedezetlen verselők, nagyszerű élannel bíró írók jutnak itt szóhoz, — nagy gyermekek tarka képeskönyve ez.

INTERNÁLTAK MUNKÁI. Tudvalevő, hogy a svájci fürdő- és üdülőhelyeken nagy számmal vannak beteg hadifoglyok internálva, akiknek munkáiból a zürichi kereskedők házában időnként jótékony célú kiállításokat rendeznek, melyek hol a központi hatalmak, hol az entente-hatalmak beteg katonáinak műkedvelő-tevékenységéről adnak hű képet. Egyik zürichi lapban nemrég egy kis ismeretést olvastunk arról a kiállításról, melyet legutóbb a francia és belga üdülők dilettáns munkáiból rendeztek és ebből látnivaló, hogy a fogság és a betegség milyen elkényszerezett időtöltésre ösztönzi az embereket. A fadaragó-osztályban ládák, dobozok, arcképek keretek, asztalkendőgyűrűk, hamutálcák voltak szép számmal. A fémművesrészben egy francia színész szögekből levélnyitót, egy kollégája pedig katonagombokból láncot és egyéb „ékszereket” gyártott. A sokféle szövött és csomózott textilmunka mellett a beteg katonák egy része a faberakásokkal igyekezett művészi hírnévre tenni szert, de voltak, akik egyéb türelemjátékokban gyakorolták magukat, így például két engelbergi internálnak sikerült egy befőttes üvegbe egy apró gyufácskákból összeállított háromárbcos hajót beleszusztatolni, míg a játékosztályban a különböző internáltakról készült fa-karrikaturák keltettek élénk derűtséget és az egyes nemzeteket jelképező állatok: a gall kakas, az orosz medve különös rokonszenvet. A derék svájciak, akiknek ehhez a bazárhoz még zenés teát is szolgáltak a kiállítás jótékony

rendezői, természetesen szívesen vásárolták e tárgyakat, mert hiszen valóban nemes dísz egy polgári szalónnak az az óralánc, melyet egy francia színész zubbonygombokból kalapált össze a nagy háború unalmas téli estéin.

SEBESÜLTEK IPARMŰVÉSZETI MUNKÁI. Annak, hogy a sebesült katonák a hadikórházban kellő vezetés mellett milyen izléses és értékes iparművészeti munkákat készíthetnek, igen jó, összefoglaló képét rajzolta meg egy nemrég tartott előadásában Eberhard tanár, az offenbachi hadikórház ipari és iparművészeti oktatásának vezetője. Egy kiállítással kapcsolatban fejtette ki ezeket az elveket, melyet Münchenben, szigorú iparművészeti ellenőrzés alatt rendeztek az ottani iparművészeti iskolán a német sebesültek munkáiból. Röviden összefoglalva mit lehet kívánni a sebesülttől, illetve az ő iparművészeti foglalkoztatásától? Férfihoz illő nemes munkát, az izlésnek és az örömeletnek fokozását a régebbi, megszokott iparágban bizonyos játékos dekoratív foglalkoztatás útján. Nem helyes, hogy a célszerűség legyen a legfőbb vezércsillaga az oktatásnak, mint-hogy ez a szempont a súlyosabban sebesülteket úgyszólván teljesen megfosztja a jóleső, szórakoztató munka lehetőségétől. Különösen a betegség első idejében nem szabad őket mással, mint könnyű szerszámokkal és technikákkal foglalkoztatni: késsel, fával, ollóval, papirossal és hasonlókkal tanuljanak bánni. Tisztán orvosi szempontból is nagyon helyesnek bizonyult ez a módszer, mert kellemes és nem megerőltető módon szoktatja hozzá a kezén vagy lábán sebesült katonát a sérült tagok használatához. Eberhard tanár eddigi eredményei megérdemlik, hogy a mi hadegészségügyi intéző köreink is kellő figyelmet tanúsítsanak iránta és az ő tanulságait a mi hadikórházainkban is értékesítsék.

K R Ó N I K A

A KORONÁZÁSI BÉLYEGEK nem csupán hazánkban keltettek általános megütközést, hanem — ami sokkal bántóbb — külföldön is. Jogosan kifogásolták a bélyeg-otromba rajzát és a sokszorosítás kezdetlegességét. Amidőn a bélyegek kibocsátása nyomán keletkezett felháborodást e helyen feljegyezzük, mely sajnálkozásunknak kell kifejezést adnunk afölött, hogy ma, a XX. században, a művészi grafika és a sokszorosító eljárások nagy fejlettsége ellenére ilyen helyrehozhatatlan baklövésekkel kompromittálják a magyar művészi kultúrát. Egész

fiókra való levelet kaptunk, amelyekben tiltakozásra hívnak fel bennünket az efajta mérenyletek ellen. Az egyik külföldről érkezett levél írója keserűen jegyzi meg, hogy az ő városában nagy bélyeggyűjtők vannak s azok azt mondják, hogy a magyar bélyeget mindig idegenkedéssel fogják a kezükbe. Nincs az a balkáni kis ország, vagy óceáni sziget, mely ne röstellene ilyen bélyegekkel forgolódni a világban. Azt hiszik az „illetékes körök“, hogy ez „kicsi ügy“? Hát olyan kicsi ügy ez, mint mikor egy egész nemzet arról híres a kultúrvilágban, hogy — piszkosak a körmei! Csak a körmei; de ez éppen elegendő arra, hogy kultúrájával minden továbbiak nélkül is tisztában legyen a világ. Az ú. n. koronázási bélyeg európai várakozás tárgya volt s mikor megjelent, valóságos elképedés fogadta. Becsület kérdése az, hogy ilyesmi ne eshessék meg. Az idő rövidsége, az állami nyomda berendezésének fogyatékosága nem helytálló kifogások. Valahára értsék meg az urak: ilyen bélyegeket kiadni nem szabad!

HERZ MIKSA pasa, tudós hazánkfia, akitől már jelentettük, hogy a háború kitörése miatt ott kellett hagynia az egyiptomi műemlékek főfelügyelői állását, ez idő szerint Zürichben él, ahol élénk munkásságot fejt ki. A tél folyamán nagy érdeklődés mellett két előadást tartott: Házak és paloták Egyiptomban és Az első arab város alapítása címmel. A hamburgi Kolonial-Institut folyóirata pedig közelebb egy művét adja ki, amelyben a nyugati építészetnek és a keresztsháborúnak az arab építészetre való hatását fogja tárgyalni. Ezt a fontos és érdekes kérdést tudunkkal eddig még tudományosan nem dolgozta fel senki. Ezért örvendünk, hogy érdemes honfitársunk, aki az izlam építészetének általánosan elismert legalaposabb képzettségű kutatója és ismerője, e munkájával újabb dicsőséget szerez a magyar tudományosságunknak.

AZ ÖNTÖTT VAS ÉS AZ IPARMŰVÉSZETI NAGYIPAR. Megemlékeztünk róla e folyóirat utolsó számában, milyen jelentékeny sikere volt a berlini iparművészeti múzeumban rendezett öntöttvas-kiállításnak. Egy olyan iparágra terelte reá ezúttal a háború és a fémanyag hiánya a közfigyelmet, melynek a múlt század huszas és harmincas éveiben nemcsak nagyszerű műhelyei voltak a porosz királyi vasöntődében, de elsőrangú tervezőművészek, jeles szobrászok, építészek és ékszerészek személyében kitűnő modell-készítői is. Németországban máris megindult nagyipari körökben az

érdeklődés az öntött vas művészi feldolgozása és egy megteremtendő olcsó tömegcikk kiviteli lehetőségei iránt. Elvégre olyan plaketeket, ékszereket, kályhadíszeket, gyertyatartókat, tükröket, óratokokat, mint amilyeneket száz évvel ezelőtt csináltak, ez iparág fejlettsége mellett ma is elő lehet állítani, sőt még olcsóbban is hozzáférhetővé lehet tenni a nagy tömegek számára, mint akkoriban. Kétségtelen tehát, hogy nem csupán gazdasági, hanem szociálesztetikai szempontból is nagyfontosságú kérdés az, vajjon kifejlődik-e egy kedvező öntöttvas-konjunktura apró dísz tárgyakból. A dolog persze nem fog könnyen menni még a német ipar szervezőerejével sem. Mindenekelőtt a nagyközönség előítéletei, melyeket a vassal szemben táplál, alkalmasak e terjedés megállítására. Legtöbbször ugyanis csak annyit tudnak a vasról, hogy az nagyon rozsdásodik, de hogy mennyiféle mód van a rozsdásodás megakadályozására, azt már kevesen tudják. Viszont a bronzot valami nemes, drága anyag glóriája sugározza be és ezért a legértéktelebb giccsbronz-öntvények is odakerülnek a polgári szalónok szentélyébe, hogyne, hiszen „a súlya is megéri a pénzt“. E részben a vasnak előnyére is válhat az, hogy olyan olcsó, mert a nagyiparosnak éppen a matéria olcsósága miatt több gondot lehet és kell a formai megoldásokra fordítania és éppen ezért valószínű, hogy az iparművészeket az öntöttvas-üzemek kénytelenek lesznek közelebb vonni műhelyeikhez, mint eddig tették. Mindenesetre: a sokféle háborús szurrogatum keresése közben ezúttal egy igen becsületos anyagot fedeztek fel az iparművészet hamupipókéi közt, amely megérdemli, hogy szeretettel karolják fel azok, akiket izgat és serkent az anyagokban szunnyadó formamegoldások lehetősége.

A PUSZTA FIAI ÉS AZ ARANYMOSÓK. Bár az idők egyáltalában nem alkalmasak a monumentális szobrászat foglalkoztatására, Bécsben máris olyan hangok hallatszanak, melyek boldogult királyunk I. Ferenc József emlékére állítandó műnek létesítését sürgetik. Hogy az elhamarkodás, kellően át nem gondolt tervezettség milyen abszurd gondolatokra ragadtatja a monumentalitásban dolgozókat, annak meggyőző példáját olvastuk nemrég a bécsi Fremdenblattban. E lap hasábjain egy Dr. Ottmann Ferenc nevű úr kifejti, hogy I. Ferenc József bécsi szobra nem is állhat másutt, mint az uralkodó alatt létesült Ringstrassen és pedig a Votivkirche mellett, többféle okból, melyek közt a legfontosabb, hogy ott egy nagy és csúnya tér van. Ennek a térnek az ízléstelen voltát

1916

DECE

CSÁSZARI ÉS
 APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGI
 LEGKEGYELMESEBB
 URUNK KIRÁLYUNK!

MIKOR SZENT ISTVÁN KORONÁJÁVAL
 FELSÉGEDRE IMMÁR TELJESSÉGEBEN SZÁLLOTT
 ŐSEITŐL ÖRÖKBÉ VETT HATALMA MAGYAR BIRO-
 DALMÁNAK SZÉKESFŐVÁROSÁ HÓDOLATTAL ÁLL
 TRÓNJÁNAK LÉPCSŐJÉNÉL.

A MAGYAR HAZA MEGALAPÍTÓJÁT ÁRPÁDOT
 ELÉINK TÖBB MINT EZER ÉVE PAJZSRA EMELTÉK, IGY-
 TEVÉN ŐT FEJEDELMÜKKÉ, A KORONÁZÁS LELKEKET
 FELEMELŐ SZIVÉKET MEGRAGADÓ HANGULATÁBAN

FELSÉGEDET ÉS KIRÁLYI HITVESEIT
 HŰ MAGYARJAI EMELTÉK FEL ŐSI HŰSÉGÜNK, TÖR-
 HETETLEN RAGASZKODÁSUK, RAJONGÓ SZERE-
 TETÜNK PAJZSÁRA EZÁLTAL LEVÉNEK FELSÉGTEK.
 MOST MÁR MINDEN MAGYAR LELKEKNEK, MAGYAR
 SZIVÉKNEK FEJEDELMEI, MINDEN MAGYAR TÖREKVÉS,
 ELŐREHALADÓ KÜZDÉS LEGFŐBB ISTÁPOLÓ ÉS VEZÉREL

MULTUNK MINDEN HITE TALÁLKOZIK A
 HŰSÉGBEN, MELLYEL MOST FELSÉGTEKET KÖ-
 RŰVESSZÜNK, S ÉLETHALÁLHARCZUNK POKOLI
 KÜZDELMÉBŐL BIZAKODÓ ÜNNEPI MEGINDULT
 SÁGGAL EMELKÉDIK KI A KORONÁZÓ SZÉKES-
 FŐVÁROS KÖZÖNSÉGÉNEK FELMAGASZTOSULT
 ÉRZÉSE SZENT ISTVÁN TRÓNJA FELE.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
 KORONÁZÁSI
 HÓDOLÓ FELIRATA

HULDIGUNGS-ADRESSE DER
 HAUPT- U. RESIDENZSTADT
 BUDAPEST.

MAGYAR
 IPARMŰVÉSZET
 1917.

DECEMBER XXX

MINDAZ AZ AKARAT, GONDOLAT, ERŐ ÉS KÉPESSÉG, MELLYEL A MAGYAR VÁROSOK S KÖZTÜNK ELSŐNEK BUDAPEST, A KIRÁLYI SZÉKVÁROS, AZ ORSZÁG ÉLÉN HALADNAK, HŐVÁGYA KOZÁSSAI VÁRJA FELSÉGEKRE, MINT É HAZA ÉS É VÁROS ELSŐ POLGÁRAIT MOST LE SZÜNK IGAZI KIRÁLYI SZÉKVÁROSSÁ, MEY MÉLTÓ SZÉKHELYE A MAGYAR KIRÁLY HATÁLMÁNNAK, MÉLTÓ TÁRGYA A KIRÁLY BIZODALMÁNNAK, GONDJÁNNAK ÉS SZERETETÉNEK. ISTEN LEGBŐVEBB ÁLDÁSÁT KÉRJÜK FELSÉGEKRE, HOSSZÚ ÉLETET, ZAVARTALAN ÖRÖMÖKET ÉS BOLDOG URALKODÁST, MINDENNEL MIT A JÓ SORS A KIVÁLASZTOTTAKNAK S HIVATOTTAKNAK TARTOGAT. BOLDOGULÁSUNK BIZTOS REMÉNYÉT LÁTJUK FESEGED ÉSKÜVEL MEGSZENTELT FOGADALMAIBAN S EZEK SZENTSÉGÉHEZ KIVÁN MÉLTÓ LENNI ABBÉLI ELTÖKÉLÉSÜNK, HOGY ŐSI HAZÁNK S IFJÚ NAGYVÁROSUNK VIRÁGZÁSAVAL FESEGED DICSSŐSÉGÉT RAGYOGJÁK VILÁGGA. KIK EGYÉBKÉNT A LEGALÁZATOSABB ALATTVALÓI HŰSÉGGEL MARADUNK

CASZARI ES APOSTOLI KIRÁLYI FESEGEDNEK

BUDAPESTEN 1916. ÉVI DECEMBER HÓ 30. AN LEGALÁZATOSABB SZOLGÁI BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÖZÖNSÉGE

Márton Mészáros
TANÁCSNOK-FŐJEGYZŐ

Bárczy József
POLGÁRMESTER

ÍRTA ÉS PESTETTE
MEGYER-MEYER ANTAL
IPARRAJZISK. TANÁR
ENTWURF VON
PROF. A. MEYER-MEYER.

SZÉKESFŐVÁROSI
HÁZNYOMDA
1917.

akként kellene megszüntetni, hogyha a szobrot U alakban egy árkádsoros épület venné körül több emelet magasságban, melynek falain kívül és belül „freskószerű“ nagy festmények jelképeznék Ferenc József uralkodásának harci és békés mozzanatait. E festményeket azzal az új eljárással kellene a falra vinni, melynek anyaga a száraz viaszfesték, minthogy ennek korlátlan maradandósága van és évenként le lehetne mosni a reá tapadt piszkot. Mindez idáig rendben volna, de az ismeretlen nevű esztétikus tovább is megy a szaktanácsaiban és a fal belsején olyan festményeket kíván, melyek egy-egy tartomány (Kronland) jellemző munkájával jelképezzék a néhai uralkodó békeművét. Így jelképeznék például Stájerországot egy nagy kalapács, Csehországot egy üveghuta és így tovább. Mint az már ilyen alkalommal természetesen: a koronatarományok közt Magyarországnak és Erdélynek is hely jutna a falon, és pedig aként, hogy az előbbit a lótenyésztés a pusztán, a kukoricaszűret meg az erdélyi aranymosás jelképeznék, Erdélyt viszont a havasi vadászat. Ez a Hármas Kis Tükörre emlékeztető felfogása és egyszerűsítése a magyar viszonyoknak még akkor is kellemlen és ízléstelen volna, ha nem rejlene az egész tervben egy közjogi sérelem. Mincünk ugyanis minden olyan jelképes ábrázolás ellen az ízlés és az igazság nevében tiltakoznunk kell, mely a mi magyar voltunk legfőbb kifejezését a csikós és a pusztai emblémájában látja. Ezerszer hangoztattuk már, hogy a mi kultúránk rég kinőtt abból a gyermekcipőből, mikor etnográfiai és betyáromantikái érdekességei révén emlegették a külföldön és amikor a Bakonyban látták a magyar őstehetség legszebb megnyilvánulását — Bécsben. Ezer okunk van eme felfogás és ábrázolás ellen tiltakozni, az ezeregyedik pedig az, hogy az idegeneknek a magyar pusztától való elrettentését végezzék el Bécsben a hotelportások, ne pedig a monumentális festészet.

A KÖNYVESBOLT BERENDEZÉSE. A német iparművészeti folyóiratok egyremásra mutatják be a könyvesboltokat, melyeket valamely berendezőművész tervezett. Csak magából Münchenből rövid idő óta a harmadik könyvkereskedés berendezése került ily módon a szemünk elé és ez önkéntelenül is összehasonlításra csábítja a mi helyzetünket az övékével. Minálunk az egész országban mindössze egy olyan könyvesbolt akad, mely installációjának megtervezésére művészembert, Kozma Lajost kérte fel pár évvel ezelőtt. Pedig szép számmal vannak itt más könyvkereskedések, melyektől úgy anyagi

viszonyaik mind pedig vásárlóközönségük ízlése alapján joggal el lehetne várni bizonyos iparművészeti csínosságot. Ne mondja senki, hogy ebben a tekintetben a könyvesbolt is csak olyan beszámítás alá esik, mint a vegyeskereskedés. Mindenekelőtt ma már minden okos nagyvárosi üzletember tudja, hogy a jól berendezett üzletnek mindenkor suggestív ereje van, de legkivált az olyan bolthelyiségben fontos ez, melyben a vevő a válogatással vagy a fogyasztással időt tölt. A cukrászdában tehát semmivel sem fontosabb a kényelmes ülőhely, a kis asztalka, a rendes bútorszövet és a tiszta tapéta, mint a könyvkereskedésben, mert elvégre a most megjelent Rembrandt-könyvet illik legalább is olyan környezetben felszolgálni, mint a habos fánkot. Ezek a müncheni könyvesboltok sem tesznek egyebet: komoly és tiszta környezetet nyújtanak a könyvet forgató vevőnek, hogy leülhessen, letehesse a munkákat egy kis asztalkára, a szeme előtt legyenek a legújabb könyvek egy üveges szekrényben és amellett legyen a boltban egy kandalló is, egypár jó rézmetszet is bekeretezve a falon, esetleg egypár jó ernyőjű villamoslámpa is. Az ilyesminek marasztaló hatása van és ha nem tolakszik is a könyv és a kínálója, akkor is odatalál a könyvpiac újdonsága az olvasóhoz, mert a hely az, mely öntudatlanul is csábítóvá válik. Nem is szólva arról, hogy a művészi tervezővel megoldott boltberendezésnek még sok egyéb haszna is van, mert feleakkora területen kétakkora forgalmat lehet lebonyolítani, rendet és áttekinthetést teremthet magának a kereskedő és az alkalmasan megválasztott bútorok anyagával szolid és tartós értékekre tesz szert.

A MŰKRITIKÁRÓL. Erről a kérdésről, mely művészeket és laikusokat mindig és egyformán érdekel, igen érdekes gondolatokat ír a Sozialistische Monatshefte karácsonyi számában Behne Adolf. Fejtegetései gazdaságtörténeti alapon mutatják ki a műkritika szükségét. Szerinte a középkorban és még a tizenötödik században is megvoltak a természetes kapcsolatok az alkotóművész és a vásárló között. A művész mindig valamely céhnek a tagja volt, mely addig fel nem szabadította őt, míg képességeinek bizonyosságát nem adta. Ebben tehát a vásárló vagy megrendelő már biztosítva volt: becsapás veszélye nem fenyegette őt. De másrésről maga a középkori művészfogyasztó polgár vagy patricius is bizonyos vonatkozásban volt a művészethez: ő maga is hozzátartozott azokhoz a mesteremberekhez, akik a templomot díszítik, a művészettel tárgyi kapcsol-

latai voltak. Hogy például egy kép, melyre ő megbízást adott, hasonlít-e az eredetihez, a templomalapítóhoz, vagy hogy az a kép tartós lesz-e, azt maga is meg tudta ítélni. Mivel a legtöbb kép egy ünnepi vagy egy legendás vagy egy katasztrófális eseményre vonatkozott, melynek az illető maga is részese vagy kortársa volt, azért a laikus ítéletének mindig voltak természetes kiindulópontjai. Ma a helyzet egészen más. A művész szabadon választja meg témáit, melyeknek egész külön világuk van, és ennek a világnak vajmi kevés a köze az egyetemességhez. Ezzel a vásárló elvesztette a bizonyosság érzését és amióta a művészért nem szavatol a céh erkölcsi garanciája, azóta kvalitása is kétségesebb lett. A művészek közt meg az emberiség egyéb rétegei közt ma tehát úr tátong s ennek az áthidalására való a műkritika. A közönség ma éppen a legértékesebb művészi alkotásokat jórészt érthetetleneknek tartja, annyira a művész egyéniségéből fakadnak azok. Itt tehát két ellentétes érdekerület áll egymással szemben, melyek végeredményben mégis csak egymásra vannak utalva s ennek a két területnek áthidalására való a műkritika. Azt a régi és immár elveszett szilárd talajt, a megértés talaját kell ennek pótolnia. És így a művészeknek is érdekük ez irodalmi műfaj megmaradása, úgy hogy éppen séggel nem igaz az, amit Feuerbach mond, hogy „az igazi műalkotásnak nincs szűksége közvefítésre”, mert még a jó bornak is kell cégér, hát még a jó műtárgynak!

A MŰGYŰJTŐ LAKÁSA. A „Dekorative Kunst“ decemberi számában egy brémai régiséggyűjtő polgár modern berendezésű lakását mutatja be. A ház régi, a szobák beosztása régi, a képek, a gobelinek, a dísz tárgyak régiék, de a lakás gazdája nem akart múmiává válni és egy modern, mai kényelmet szolgáló új bútor-berendezést kívánt. Ezért Troost Lajoshoz fordult, akinek a nevét félnék tisztelettel ejtik ki a berlini bútor-snobok és aki vállalta is a megbízást. Csinált ehhez a régies házhoz egy olyan berendezést, mely se nem modern, se nem régi, melynek megvan az empire jellege, de azért mégis mai és kölni werkbundzű, franciás és mégis északnémet, egy kicsit a gazdjára emlékeztet, egy kicsit Napoleonra, egy kicsit Percier és Fontainere, egy kicsit meg Troostra. Magyar ember így fejezi ki az ilyen lakás mivoltát, hogy „csiricsári”. Bizonyos, hogy ez az eset mostanában gyakrabban is meg fog ismétlődni: az antikvitások imádata ellenére is a mai gazdag polgár mai kényelmet kíván lakásában és itt egy olyan ellentmondás rejlik, melyet csak a

berendező-művész tud kiegyenlíteni. Azaz: csak hiszi, hogy ki tudja egyenlíteni, mert ha Troostnak nem sikerült ez a megoldás, másnak még úgy sem fog sikerülni. Az kétségtelen, hogy a modernizált stílus-bútor nem megoldás és minél inkább stílus-imitáló, annál kevésbé kielégítő. Az ember úgy van ezzel, mintha régi ékkövekhez egy mai koronát csináltatnának, de úgy, hogy bizanci jellege legyen: nemcsak a korona keltene gyanút a hozzáértő szemében, hanem az ékkövek régisége iránt is kételyünk támadna. A műgyűjtő lakásának problémáját tehát az ilyen kompromisszumos megoldás el nem ilyézi. Valamit fel kell áldoznia: vagy a régiesség látszatát, vagy a kényelem szeretetét.

A BOLGÁR KIRÁLYNÉ ÉS A HÁZIIPAR. Eleonora bolgár királyné valóban magasrendűen értelmezi ama kötelezettségeket, melyek nemzete sajátos viszonyai közt reá hárulnak. Már az orosz-japán háború alkalmával hozzáfogott ama betegápoló-tanfolyamok országos szervezéséhez, melyek a mostani háború folyamán a bolgár vöröskeresztnek a legkifünőbb szolgálatokat tették. A betegápolás ügye mellett azóta egy bennünket közelebből érdeklő ügynek is legfőbb védnökévé lett: a bolgár háziipar fenntartására és fejlesztésére fordítja minden szabad idejét. Dícséretreméltó buzgalommal utazza be országa egyes vidékeit, gyűjti és kiválogatja a bolgár népművészet legjobb termékeit, textilt és kerámiát, ama parasztasszonyok művészies kezemunkáját, akik maguk nyírják birkáikat, maguk szőnek a gyapjúból szövetet, maguk adnak nekik olyan tartós árnyalatokat, melyeket másutt alig látni a Balkánon és ezeket a parasztművészeti tárgyakat beleviszi az iskolák rajzoktatásába és érdeklődést, megértést, vásárlókedvet kelt a háziipar jó termékei iránt. Nemrégiben Bécsben rendeztetett a legszebb népipari termékekből jótékony célú bazárt és a főúri körök, amelyek a kiállítás anyagát vásárolták, meggyőződhetnek róla, hogy milyen más az a tiszta, szorgalmas parasztmunka, melynek a bolgár parasztasszony a szülőanyja, mint azok a hímzések, csipkék és blúzok, melyek bolgár háziipar nevével és nagykereskedelmi silányságú kivitelben már eddig is szép számmal jelentek a bécsi kirakatokban.

AZ ÉPÜLETLAKATOS ÉS BÁDOGOS, IPARMŰVÉSZETE. Csak aki a régi mintalapokat és épületfelvételeket lapozza, az látja, mennyire hanyatlóban van ez a két iparág: az épületlakatosé meg az épületlakatosé. A régi jó vasrácsok, ablakrácsok, kovácsolt-vaskeresztek, vasajtók, a szépen formált

tetőcsatornák mintha eltűnőben volnának, ha találkozunk is ilyesfajta munkákkal a modern házépítésben vagy temető-architektúrában, mindig észrevehető az anyagszerűség hiánya rajtuk. Ennek az az oka, hogy manapság az ilyesfajta munkákat mindig az építésszek tervezik, akiknek ötletei a rajzasztalon születnek meg, vagy — ami még gyakoribb — kőformákat, esetleg a fadaragásból átvett mintákat kell a mesterembernek vasban, bádokban megvalósítania. A régi épületvasalás viszont mindig oly mesterek kezén volt, akik magából az anyagból indultak ki és milyen más egy olyan rozetta, amelyet egy vasrácsra ennek az anyagnak természetére szerint kalapáltak ki. Ha tehát nagyvárosi házaikon, melyek amúgy is túlságosan dísztelenek, a becsülletes mesterségek iparművészeti termékeit újra meg akarjuk szólaltatni, legelső teendő az iparos szakoktatás ilyen irányú kiépítése. A gyakorlati élet munkáit hozzá kell szoktatni a rajzoláshoz és az önálló tervezéshez s ily irányú nevelésüket régi jó példák bemutatásával is elő kell mozdítani.

ABLAKFÜGGÖNYÖK AZ UTCARÓL NÉZVE. Nagyon kevesen, talán még senki sem, gondolt arra, hogy milyen furcsa módon egészítik ki egy ház homlokzati képét az egyes ablakokra alkalmazott függönyök. A legtöbb lakásban ugyanis csak a belső berendezést veszik a függöny megválasztásánál számba s nem egyúttal azt is, hogy ablakok, nyílások is vannak, melyeket a függöny a felfelülettel összeköt. A háziasszony többnyire nem az építészeti hatásra gondol, mikor storejait kiválogatja, hanem a mintát és a betéteket igyekszik inkább érvényre juttatni. A függöny nélküli ablakok olyanok a homlokzaton, mint fekete lyukak, az egész ház úgy hat, mintha nem volna készen. Középkülső épületeken, áruházaikon s általában monumentális jellegű épületeknél számítani kellene a crème-, az ecru- és egyéb édeskés tónusokat, inkább a nyersszürke s nem ragyogó fehér tónusok való ide, melyek mellett az egésznek jó anyagára, dísztelen egyszerűségére kellene nagy gondot fordítani. A városi lakóházon ezt a szigorúságot már felesleges alkalmazni. A függöny ezeken valami átmenetet jelent a lakás intimitásából az utcai architektúrához. Síma falsíkokhoz jól illenek ezért a vidámabb, könnyedebb, betétes függönyök, míg ha viszont a ház utcai frontja nyugtalan, a nagyobb, egyöntetű függöny illik jobban az ablakra. Az újabban megint divatosá vált „felhőfüggönyök“, a ráncolások, az ívelések és drapériák többnyire egészen jól beleilleszkednek az architektúrába, feltéve, hogy nem túlsá-

gosan vadak. Különösen klasszicizáló vagy barokos stílusban tartott házaikon érvényesülnek ezek jól. Ezek azután már bátran lehetnek tiszta vagy tompított fehér színűek, nem úgy mint a monumentális épületeken. Az ablakot fedő függönyök mögött a belső függönyök azután lehetőleg erőteljes vagy tarka színűek legyenek. A legbátrabb és legvidámabb lehet az ablakfüggönyök színe, szabása a falusi házon, a villán s más ilyen épületen, ezeken van igazán helyén a merészség színben, mintában. Mindenesetre pedig valamiféle egységre törekvés volna szükséges a lakók által alkalmazott függönyök és az építész igényei között. Gondoljuk csak el, mily művésziesen hatna egy városi ház összessége, ha minden emeletének ablaksora azonosan sárgás, könnyedén raffolt, ruhe-sel díszített függönyökkel volna fedve. Bizonyos, hogy ez a mostani zürzavaros ablaktömegek közt üdítő hatású látvány volna és követőkre is akadna.

NÉPMŰVÉSZET ÉS NŐEGYESÜLETEK.

Egy jónevű német esztétikus, Lux József Ágost járt nemrégiben Magyarországon, hogy kultúránkat, multunkat, építészettünket és népművészetünket tanulmányozza és hazájában ismertesse. Az, amit itt látott, nagyon sokszor a szeretetreméltó idegen kritika nélküli dithirambusainak megírására ragadtatta, de egészben véve mégis több alapossággal és mélyebbérthető érdeklődéssel nézte népünk törekvéseit, mint azt átutazó újságíróktól megszoktuk. Egyik legutóbbi tanulmányában, mely a Stickerei- und Spitzen-Rundschau februári számában jelent meg, a mezőkövesdi és kalotaszegi népviseletet ismerteti eleven színekkel. Nemcsak a felszínes benyomásokat mondja el, hanem leírja a matyó házat is ama viselet és hímzések megszületésének sajátos körülményeivel egyetemben. Legérdekesebb azonban, amit e művészi erő nemzetgazdasági értékével és etikai tőkéjével kapcsolatosan mond el. Arról beszél, hogy mik e népművészet ellenségei. Az egyik az olcsó hamisítvány, melyet a kereskedő csempész be s ezzel elrontja az ízlést, a régi jó erkölcsöket. A másik az a divatbefolyás, melyet az úgynevezett ízlésjavítók fejtenek ki. Amily hasznos a nőegyesületek tevékenysége, amikor a népet a kereskedelmi kiuzsorázás ellen megvédik, annyira kártékonyak ezek a nőegyesületek, mikor az ízlés állítólagos megjavítására törekszenek. Budapesti kirakatokban lépten-nyomon látni feltűnő mennyiségű matyóhímzést édeskés, cukros kivitelben, kiáltó színekkel. Temesvártól délre egy oláhoktól lakott községben találkozott egy hölgygel, aki folyton azon buzgólkodott, hogy vidéké-

nek virágzó népművészetét saját maga rajzolta tervezésekkel jobb ízlésre kapassa. Lesújtó volt, amit ez a nőegyleti hölgy az oda-váló nép munkáján rontott. Az iparművészeti iskolákat is figyelmezteti a cikkíró, hogy éppen mivel oly sokszor termékenyíti meg munkájukat a népművészet szelleme, óvakodjanak a rosszat a jóval összekeverni és bölcs mérsékletet tanusítsanak, hogy az isten kertjének e nemes virágai, melyek a maguk törvényei szerint élnek, idő előtt el ne fonnyadjanak.

A KORONÁZÁSI ÚTVONAL DÍSZÍTÉSÉT ábrázoló e füzet 10–15 oldalán között hat kép Leszkovszky Györgynek és Haranghy Jenőnek színes tempera-festményei nyomán készült. Leszkovszky György festette a képek építészeti részét, míg az alakokat a helyszínen rögtönzött vázlatai alapján, Haranghy Jenő festette,

NÁDLER RÓBERT az iparművészeti iskola id. igazgatójának műegyetemi kinevezésével kapcsolatban lapunk legutóbbi számában néhány soros hír jelent meg, melyet most akként helyesbítünk, hogy a jeles művész és rajzpedagógus nem rendkívüli, hanem nyilvános rendes tanára lett az ország első technikai főiskolájának.

DIVATMŰVÉSZET

DIVATMŰZEUM ÉS TEXTILMŰVÉSZETI TANSZÉK. Berlinben nemrégiben egy kis társaság, mely a német divatművészet megteremtését tűzte ki céljául és egy divatmúzeum létesítésével véli ezt a célt elérni, útjának első lépése gyanánt egy kis kiállítást rendezett olyan női ruhákból, divatlapokból és divatművészeti tárgyakból, melyek az 1700 és 1900 közti két évszázadban voltak használatosak. A kiállított babákon egy-egy kor művelődési képét is leleplezték, a ruhák ama kor lendületéről vagy hanyatlásáról is beszámoltak. Drezdában pedig — így olvassuk ezt a német napilapokban — az ottani iparművészeti iskolában textilművészeti tanszék nyílt meg, amelynek főleg a színgyakorlatok tanítása lesz feladata azzal a céllal, hogy a német textilművészetnek s mindannak, ami vele összefügg, német jellegét adjanak. Ez a kettő hír így egymás mellé állítva, nagyon jellemző. Arról az eltökélt szándékról tesz bizonyosságot, mellyel Németország ezen a studiumon is győzedelmeskedni akar: a divaton. Nem engedik magukat sem az eddigi sikertelenségtől, sem a franciák sokszoros gúnykitöréseitől megzavarni. Sőt tudatosan és kifejezetten:

csak azért is divattermelők akarnak lenni. Belátják, hogy amit eddig csináltak, az meg sem közelíti a franciák könnyed szellemmel kitalált divatszeszélyeit. Belátják, hogy ők maguk nem a fantázia szárnyaival, a kezük kecses vonalvezetésével, az ősökötől átöröklött bájjal fogják tudni divatot teremteni, csak azzal az eggyel, amivel eddig még sehol sem valloztak kudarcot: a tanulással. Bizonyos, hogy az iparművészet sok területén tett tapasztalatok nekik adnak igazat. Olyan iparágakban, amelyekről azt hihette az ember, hogy úgynevezett „veleszületett ízlés“ kell hozzá: a német nyugalom, kitartás, nagyszerű eredményeket hozott létre. Viszont ellenük szól egyetlen egy körülmény: szorgalmuk, alaposáguk eddig sem hiányzott a divatművészetben, mégis mindig alul maradtak a franciákkal való versenyben.

PECHE DAGOBERT. A neve már néhány éve jóhangzású a bécsi iparművészet köreiből. A nagyvilág, a laikusok többsége tavaly télen ismerkedett meg vele először közelebről és sok oldalról. A bécsi divatkiállítás egész elrendezése, belső kiképzése, bútorai, üvegszekrényei, az ő bizarr, szeszélyes, hangos színekben kicsendülő barokk szellemének szülőtte volt. Most a Wiener Werkstätteben vezető egyéniség lett, Hoffmann József odaállította őt maga mellé legelső munkatársának. Ez csak hivatalos megerősítése egy ténynek, mely immár évek óta úgyis érvényben volt: a bécsi ízlésnek, iparművészeti stílusnak egyik legfrissebb szellemű, legerősebben ható egyénisége ő, aki igazi jellege szerint: divatművész, e szónak tágabb, egyetemes értelmében. Egy olyan dekoratív tehetség, akinek művészete az asszony megcsépítésében csúcsonyúl ki. Könnyed barokk és modernizált Louis XVI. ornamentikája abban a nagyvilági légkörben finomodott ki, melyre a bécsi elegancia illata borul. Romantikus művészet ez, mely exotikus, finom, álmodozó hangulatokat tud megütni oly kevés eszközzel, hogy talán csak a nagy gótikusok vagy a távol keletázsiai művészek tudtak ily kevés eszközzel ily erős szenzibilitást kiváltani. Igaz, hogy van benne valami hiszteriás elfinomodás is. Az arányok, a bútorok lábai, a ruha főformái, a gyertyatartó törzse néha kómikusan megnyúlnak: tektónikus ereje sokkal kisebb, mint az építészetiileg oly erős Hoffmanné. Lelkileg talán az oly hamar elhúnyt bécsi forradalmárral, Olbrichchal rokon, ami nem azt jelenti, hogy ennek mesterfogásaival él, hanem inkább az ornamentális fantázia bujaságára, a szellemes és könnyed esprit játékos voltára céloz.